

Eesti Välispoliitika Instituudi mõttepaber nr 1
Juuli 2013

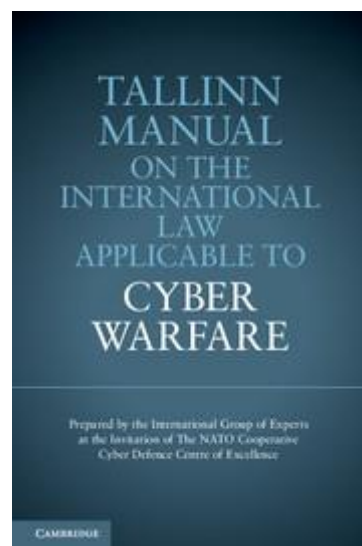
Käesolevaga alustab Eesti Välispoliitika Instituut (EVI) oma igakuist mõttepaberite sarja. Mõttepaberite eesmärk on kriitiliselt analüüsida erinevaid rahvusvahelisi elu aktuaalseid sündmusi ning arenguid, mis on olulised Eesti välispoliitika seisukohast ja milles EVI-l on tema töötajate uurimistöde tulemusena pädevus kaasa rääkida. Seejuures minnakse mõttepaberitega mahult enam süvitsi kui meedia tavapärased formaadid seda võimaldavad. Eesti välispoliitilise mõtte edendamiseks avaldatakse EVI mõttepaberid eelkõige eesti keeles, ent olenevalt teemast on edaspidi plaanis avaldada ka inglisekeelseid mõttepaberid. Kuigi enamasti hakkavad EVI mõttepaberite autoriteks olema tema oma töötajad, plaanime edaspidi ka külalisautorite kasutamist.

Tallinna käsiraamat kübersõdadele kohaldatava rahvusvahelise õiguse kohta kui rahvusvahelise elu sündmus

Autor: Lauri Mälksoo

Sisukokkuvõte

2013.a märtsis ilmus Cambridge University Press'is „Tallinna käsiraamat kübersõdadele kohalduva rahvusvahelise õiguse kohta“ (edaspidi: „Tallinna käsiraamat“). Käesoleva Eesti Välispoliitika Instituudi esimese mõttepaberi eesmärk on heita lähemat valgust „Tallinna käsiraamatule“ taustale ja sisule ning kaaluda, kuidas on õnnestunud käsiraamatu autorite eesmärk selgitada välja kübersõjale kohalduva rahvusvahelise õiguse põhipunktid. Kriitikat pälvib tõik, et õiguseksptide ring, kes „Tallinna käsiraamatu“ valmis tegid, on väga ühemõtteliselt USA ja 'vana Euroopa' taustaga. Tallinna käsiraamatu põhiidee – et kehtiv rahvusvaheline õigus kohaldub ka riikidevahelistele küberkonfliktidele ja -sõdadele - väärrib üldjoontes toetust, sest vastutustundlike riikide huvides peaks olema anarhia vältimine küberilmas. Sellele vaatamata on mitmeid põhjuseid, miks kübersõjad ja –konfliktid kujutavad endast ikkagi täiesti uusi väljakutseid, mille reguleerimisega kehtiv õigus võib hätta jääda. „Tallinna käsiraamatut“ on seega põhjust pidada pigem antud valdkonna reguleerimise avakäiguks kui viimaseks sõnaks.

Sissejuhatuseks

Kuna väikeriikide võimalused millegi konstruktiivse ja meeldejäävaga muu maailma tähelepanu võita on suhteliselt piiratud, siis peavad väikeriigid targalt valima, millistele rahvusvaheliselt relevantsetele tegevustele oma piiratud ressursse kulutada ja millistele mitte. Eesti on üheks oma poliitika lipukirjaks valinud teatavasti interneti ja kübermaailmaga seonduva, olles üldiselt üheks avatuse eestkõnelejaks küberteemadel. Ent

kübermaailm kätkeb endas ka ohtusid, millest üheks tõsisemaks on kübersõjad ja -rännakud. Mis need täpsemalt on ja milline õigus koos milliste piirangutega peaks sellele moodsale nähtusele kohalduma?

2013.a märtsis ilmus *Cambridge University Press*'is „Tallinna käsiraamat kübersõdadele kohalduva rahvusvahelise õiguse kohta“ (edaspidi: „Tallinna käsiraamat“).ⁱ Tegemist on rahvusvahelise ekspertide grupi ühistööga, mida on juhtinud professor Michael Schmitt USA Mereväe Sõjakolledžist. Siiski institutsionaalselt on tellijana projekti taga 2008. asutatud ja Tallinnas asuv NATO küberkaitsekeskus, *NATO Cooperative Defence Centre of Excellence* (NATO CCD COE), mis on raamatu ka elektrooniliselt kõigile huvilistele kättesaadavaks teinud.ⁱⁱ See on tänuväärne otsus ja peegeldab Euroopas üha enam levivat avatud juurdepääsu poliitikat uurimistöödele, mille teostamist on toetatud maksurahadest. Siiski rõhutavad projekti autorid oma sõltumatust ekspertidena antud töö valmimisel ega soovi, et töö seisukohti omistataks küberkaitsekeskusele, selle liikmesriikidele või NATO-le (lk 11).

Mitmeski mõttes pole tegemist tavapärase teadustööga rahvusvahelisest õigusest, vaid tähelepanuväärse rahvusvahelise elu sündmusega. Käesoleva *Eesti Välispoliitika Instituudi* esimese mõttepaberi eesmärk ongi heita lähemat valgust „Tallinna käsiraamatule“ taustale ja sisule ning kaaluda, kuidas on õnnestunud käsiraamatu autorite eesmärk selgitada välja kübersõjale kohalduva rahvusvahelise õiguse põhipunktid. Seda kõike on eriti intrigeeriv teha käesoleval suvel meie kõigi silma all rulluva Edward Snowdeni USA Prism programmi puudutavate paljastuste taustal. Samuti on Lõuna-Korea hiljuti teada andnud, et süüdistab Põhja-Koread Lõuna-Korea valitsuse ja meedia veebilehtedele 2013.a juunis korraldatud küberrännakus. Seega küberkonfliktide teema jätkuvas aktuaalsuses pole põhjust kahelda.

„Tallinna käsiraamat“, Eesti ja 'Ida-Euroopa'

Eesti jaoks on käsiraamatu ilmumine oluline sündmus selles mõttes, et võimalik, et esimest korda Eesti Vabariigi eksisteerimise jooksul viidi tema pealinna nimi sihipäraselt teostatud projektiga rahvusvahelise õiguse mentaalsele maailmakaardile. Viin, Haag, Genf, New York, isegi Helsinki – peame tunnistama, et seni on Tallinn suuresti puudunud nende rahvusvahelise õiguse jaoks oluliste kohtade nimistust. Sündmuse tähtsuse tajumiseks

peab arvesse võtma ajaloolist perspektiivi. Sellest on tänaseks möödas peaaegu sajand, kui vastloodud Eesti Vabariigi delegatsioon käis 1919.a Eestile Euroopa juhtivate riikide tunnustust nõutamas ja näiteks Ants Piip argumenteeris Londonis Grotiuse Ühingu liikmete ees rahvusvahelisele õigusele tuginedes, miks Eesti väärrib riigina liikmepiletit rahvusvahelisse kogukonda.ⁱⁱⁱ Tahaks arvata, et „Tallinna käsiraamatu“ ilmumine 2013.a on üheks tunnismärgiks selle kohta, et Eesti on riigina rahvusvahelisse kogukonda tõepoolest päralt jõudnud. Ühtlasi on käsiraamat märk Eesti teatud küpsusest riigina. Küpsed riigid ei aja ainult iseenda egoistlikku asja, vaid üritavad panustada ka rahvusvahelise kogukonna kui terviku ees seisvate probleemide lahendamisse. Üheks sellise küpse suhtumise väljenduseks ongi valmisolek kaasa mõelda ka rahvusvahelise õiguse ees seisvate väljakutsete üle nagu kübersõjad ja –konfliktid.

Tõsi, Tallinna kui koha sisulist rolli käsitletavas teadusprojektis on kriitilisel lugejal võimalik tajuda pigem meie suurte liitlaste platsdarmina kui iseseisva toimijana. Õigusekspertide ring, kes Tallinna käsiraamatu valmis tegid, on väga ühemõtteliselt USA ja 'vana Euroopa' taustaga. Jääb mulje, et eestlastele on projektis jagunud pigem konferansjeede roll. Teatud ringkondadest on juba kostnud kriitikat: aga kuhu jäid projektis näiteks Hiina, kuhu Vene Föderatsiooni õigusekspertid?^{iv} Siinkohal tuleb siiski arvesse võtta ka NATO küberkaitsekeskuse sünnilugu ja tausta. Kuna Eesti kannatas 2007.a aprillirahutuste ajal väidetavalt Vene Föderatsioonist orkestreeritud küberrünnakute all, siis on käsiraamatu näol mingis mõttes tegemist ka Tallinna (aga mõistagi ka mitte ainult Tallinna, vaid ka teiste küberkaitsekeskust toetavate NATO partnerite) analüütilise vastusega toonastele ja hiljemgi maailmas aset leidnud küberrünnakutele, mis võivad olla olnud riiklikult sanktsioneeritud.

Hiinlaste ja venelaste esindatuse pärast kübersõdasid puudutavas juuradebatis muretsegu nemad ise, kui nad seda teha tahavad. Siinkirjutajale torkas silma kunagise Varssavi pakti riikide teadlaste täielik puudumine projektis osalenud õigusekspertide ringis. Tundub, et Tallinnas on küll NATO kompetentsikeskus, aga projekti vedanud inimeste arvates mitte eriti kohalikku rahvusvahelise õiguse alast kompetentsi. Isegi kui jätame Balti riigid kõrvale, siis kas tõesti Poolast, Ungarist, Tšehhist või Slovakkias polnud leida ühtegi rahvusvahelisel tasemel õiguseksperti, kes oleks suutnud relvastatud jõu kasutamise

õiguspärasuse, rahvusvahelise humanitaarõiguse ja riigi vastutuse küsimustes kaasa rääkida?

Arvan, et siit läheb väike kivi ka NATO küberkaitsekeskust toetavate postkommunistlike riikide diplomaatia kapsaaeda: oleks tulnud USA eksperte kontaktide loomisel pisut enam aidata ning mõni Pavel Šturma, Władysław Czapłinski või noorematest näiteks Marko Milanovič, Rain Liivoja või Dainius Žalimas kübermanuaali ühise koostamise puhuks ikkagi üles leida. Rahvusvahelise õiguse tegemisele ning analüüsile on tihti ette heidetud, et seda kontrollib universaalsuse lipukirja all endiselt Lääs^v, mille tuumiku suhtes Balti riigid ja ehk kogu nn Kesk- ja Ida-Euroopa on aga paratamatult ääremaaks. Nii võib ka see projekt jätta teatud neoimperiaalse kõrvalmaitse, sest nii keskus kui ääremaa on asetatud oma traditsioonilistesse rollidesse. Paratamatult avaldavad personaliotsused teatud detailides mõju ka töö sisule – näiteks on käsiraamatu koostamisel regulaarselt arvesse võetud peamiselt vaid nelja riigi sõjaväe käsiraamatuid – Kanada, Saksamaa, Ühendkuningriik ja USA (lk 8). Representatiivsuse probleem on siin selgelt olemas ja viidatud muster kordab Onuma Yasuaki poolt kritiseeritud arrogantsset praktikast, kus 'rahvusvahelise õiguse reegel' on tuletatud mõnede juhtivate lääneriigi praktikast.^{vi} Professor Michael Schmitt on väljendanud 'hämmastust' selle üle, et „Tallinna käsiraamatu“ põhijäreldused enamasti ühtivad USA valitsuse seisukohtadega^{vii}, mida avaldas oma programmilises kõnes Harold Koh Riigidepartemangust. Ent on see tõsiasi ülaltoodud kontekstis tõesti nii 'hämmastav'?

Siiski tuleb heas usus mõista ka seda, et Tallinna projekt tehti valmis kolme aastaga, mis on mastaapse kollektiivse teadustöö puhul pigem lühike aeg ja mistõttu polnud kindlasti ka ajaliselt võimalik kogu olemasolevat informatsiooni arvesse võtta ja kõiki vaatenurki esitada. Keegi ei keela teistel riikidel algatamast oma teadusprojekte ning Tallinna projekti mittekutsutud teadlastel kirjutamast ja arvamust avaldamast.

Ülaltoodud ekspertgrupi koosseisu puudutavale kriitikale vaatamata on „Tallinna käsiraamatu“ ilmumine ikkagi Eesti jaoks väga positiivseks sündmuseks. Tõsiasi, et 'kilukarbi siluett' jõudis tulevikku vaatava temaga rahvusvahelise õiguse kirjandusse – San Remo, Harvardi jt rahvusvahelises humanitaarõiguses hästituntud manuaalide sekka -, loob kindlasti tulevikus uusi võimalusi ka meie endi õigus- ja sotsiaalteadlaste jaoks.

„Tallinna käsiraamatu“ põhiideoloogiast

„Tallinna käsiraamatu“ põhiidee on järgmine: ka kübersõdadele kohaldub juba kehtiv rahvusvaheline õigus, eelkõige reeglid, mis reguleerivad relvastatud rünnaku alustamist (*jus ad bellum*; peamiselt 1945.a vastu võetud ÜRO Harta) ja reeglid, mis reguleerivad relvakonflikti pidamist (*jus in bello*; sh näiteks Haagi 1899.a ja Genfi 1949.a konventsioonid koos viimaste 1977.a lisaprotokollidega).^{viii} Seega ei ole tegemist õigusvaba ruumiga, kus seni veel 'kõik lubatud' ja mida alles tuleks rahvusvahelise õigusega täitma hakata. Oma põhihoiakult meenutab see üldine tees 1899.a rahvusvahelise sõjaõiguse kontekstis formuleeritud Martensi klauslit.^{ix} Sellisena peegeldab ja arendab Küberkaitsekeskuse heaks töötanud ekspertgrupp edasi 2011.a formuleeritud USA Rahvusvahelise Küberruumi Strateegiat: „Riigi küberruumis puuduvat käitumist käsitletavate normide areng ei nõua rahvusvahelise tavaõiguse taasleiutamist; samuti ei muuda see eksisteerivaid rahvusvahelisi norme tühisteks. Kauaaegsed riikide käitumist reguleerivad normid - nii rahu- kui konflikti ajal – kohalduvad ka küberruumis.“ (lk 3.)

Käsiraamatu põhisisuks on see, et olemasolevaid ja hästi tuntud rahvusvahelise õiguse reegleid on kohaldatud ja tõlgendatud riikidevaheliste küberrünnakute kontekstis. Tulemuseks on 95 kommenteeritud rahvusvahelise õiguse reeglit, mis ekspertgrupi arvates peaksid kohalduma küberrünnakutele, mis ületavad relvastatud jõu kasutamise lävepaku.

Nii näiteks peavad küberoperatsioone kaaluvad riigid arvestama sellega, et küberrünnak võib endast kujutada ÜRO Harta vägivallakeelu rikkumist ja agressiooni teise riigi vastu, millele võib vastata relvastatud enesekaitsega või mille järel võib ÜRO Julgeolekunõukogu autoriseerida jõu kasutamise rahvusvahelise kogukonna nimel. Samuti peab ka küberrünnaku planeerimisel ja teostamisel arvestama rahvusvahelise humanitaarõiguse nõuetega nagu näiteks kohustus eristada operatsioonide teostamisel tsiviilobjekte ja – isikuid sõjalistest. Teisisõnu: küberrünnakutele kohalduvad põhimõtteliselt samasugused rahvusvahelise õiguse piirangud kui kineetiliste relvadega toimepandud rünnakutele.

Selleks, et mõista, mida „Tallinna käsiraamat“ endast kujutab, tuleb aduda ka seda, mida ta taotluslikult pole. „Tallinna käsiraamat“ käsitleb rahvusvahelist õigust, mis valitseb 'kübersõda' ja seega sellised kübertegevused, mis leiavad aset allpool 'jõu kasutamise' lävendit ÜRO Harta tähenduses nagu küberkuritegevus, ei ole leidnud detailset käsitlemist

(lk 4). Näiteks küberluure tegevuste õiguspärasust uuriti projektis üksnes sedavõrd kuivõrd need puudutavad *jus ad bellum*'i mõisteid 'jõu kasutamine' ja 'relvastatud rünnak' või kuivõrd need on relevantset relvastatud rünnaku kontekstis, mida reguleerib *jus in bello* (lk 4). Käsiraamatus mõeldakse, et küberspionaaž, intellektuaalse omandi vargus ja erinevad kriminaalsed tegevused küberruumis kujutavad endast tõsist ohtu riikidele ja ka korporatsioonidele ning eraisikutele, kuid antud käsiraamat ei sea eesmärgiks neid teemasid käsitleda (lk 4). NATO Küberkaitsekeskuse koduleheküljelt võib aga leida uudise, et ekspertgrupp võtab järgmise projektina ette nende küberrünnakute detailsema analüüsi, mis jäävad allapoole relvastatud rünnaku lävepakku ÜRO Harta tähenduses.^x Saab olema huvitav näha, kuidas ekspertgrupp hakkab kvalifitseerima näiteks hiljuti ilmseks tulnud informatsiooni, et USA on laiaulatuslikult luuranud mh EL-i diplomaatide järele. Vaatamata sellele, et see tegevus jääb allapoole ÜRO Harta artikkel 2 lg 4 lävepakku, on siin olnud tegemist rahvusvahelise õigusega keelatud kübertegevusega?

Senise rahvusvahelise õiguse kohaldamine analoogia teel küberrünnakute ja –konfliktide kontekstis on hetkel ainuvõimalik tee, sest mingisugust uut fundamentaalset lepingut rahvusvahelises õiguses selles valdkonnas silmapiiril pole. Ekspertgrupi taotlus vältida õiguslikku anarhiat küberruumis on igati tervitatav. Siiski on mitmeid aspekte, mis jätavad mind küberrünnakute õigusliku kvalifitseerimise osas jätkuvalt murelikuks. Üks nendest on omistatavuse probleem – küberrünnaku toimepanemise korraldajat on vähemalt seni olnud raskem tõestada kui kineetiliste rünnakute toimepanijat. Rahvusvahelise õiguse olemasolevaid skeeme – nagu näiteks riigi vastutus õigusrikkumise eest – on aga võimalik kohaldada üksnes siis, kui tegu on konkreetsele riigile selgesti omistatav. Teine keeruline aspekt on vahe hägustumine riiklike ja mitteriiklike tegutsejate vahel – riikide esindajad võivad rünnaku toimepanemise delegeerida mitteriiklikele toimijatele ja viimastel on tekkinud iseseisev võimekus küberrünnakuid toime panna. Kolmandaks võimaldab tehnoloogia areng ja riigistruktuuride spetsialiseerumine üha enam seda, et riigid ei räägi kõiges tingimata 'ühel häälel'. Näiteks välisministeeriumi, sõjaväe ja luure sõnumid konfliktsituatsioonides ei pruugi olla üks-üheselt samad, mistõttu võime rääkida teatud riigi praktika killustumisest. Aga mis sellisel juhul üldse täpselt on 'riik' või tema käitumine? Neljandaks hakkavad riigid tunnetama seda, et rahvusvaheline õigus kehtib ka küberrünnakute maailmas, alles siis, kui tekivad jõud, kes on valmis rahvusvahelist õigust

küberryumis kehtestama – kui vaja, siis ka relvajõu abil. Seni pole kindel, kas sellised jõud on olemas, sest ka need riigid, kes sellist tööd traditsiooniliselt on teinud (näiteks 20. sajandil USA) testivad ise lubatud ja lubamatu piire. Viiendaks ja tõenäoliselt kõige olulisemana on küberoperatsioonidel potentsiaal hägustada edasi vaieldavat piiri relvajõu kasutamise ja sellise situatsiooni vahel, mis relvajõu kasutamiseks ei kvalifitseeru.

Venemaal on järeldatud, et „Tallinna käsiraamatu“ ilmumise fakt kui selline võib olla potentsiaalselt ohtlik.^{xi} Vene ajakirjanduse andmetel on Vene Föderatsiooni ametlik positsioon selline, et küberrelvade kasutamine riikidevahelistes suhetes tuleks üldse keelustada. Selles kontekstis väidab Moskva, et „Tallinna käsiraamat“ võib aidata kaasa kübersõja kui sellise edasisele legitimeerimisele.^{xii} Moskva positsiooni mõistmiseks tuleb lähtuda sellest, et küberrelv on kindlasti 'demokraatlikum' ja kättesaadavam kui tuumarelv (mis Venemaal õiguspäraselt olemas, aga mida enamikel riikidel pole). Seega strateegiliselt on kübersõjad Venemaa jaoks ohtlikud, kuna võivad relvastuslikku vahet tema ja teiste riikide vahel vähendada, aga Venemaa saab oma hiigelterritooriumit kontrollida eelkõige vaid tänu toimivale heidutusele. Tegelikult pole üldse selge, kas Venemaal ongi midagi sisulist „Tallinna käsiraamatus“ sõnastatud rahvusvahelise õiguse reeglitele vastu väita, seda enam, et „Tallinna käsiraamat“ on ju tegelikult koostatud eesti päritolu Vene rahvusvahelise õiguse teadlase Friedrich Martensi (1845-1909) ja tema kuulsa klausli vaimus. Pigem võib olla tegu sellega, et „Tallinna käsiraamatule“ justkui ideoloogilisi reservatsioone esitades Venemaa 'krviv oma hinda üles' ja annab USA-le mõista, nagu ta seda üldse tihti teha tavatseb, et ilma tema osaluseta ärgu vanade/uute rahvusvahelise õiguse reeglite sõnastamise peale mõeldagu.

2007.a küberrünnakute kaja

„Tallinna käsiraamatu“ ridade vahelt tuleb välja, et Eesti suhtes 2007.a toime pannud küberrünnakud tellinud riik või tema esindajad võisid toime panna rahvusvahelise õiguse rikkumise, vaatamata sellele, et tegu polnud relvastatud rünnakuga ÜRO Harta tähenduses. 1945.a vastu võetud ÜRO Harta tunneb 'relvastatud rünnaku' (*armed attack*; artikkel 51) ja 'jõu kasutamise' (*use of force*, artikkel 2 lg 4) mõisteid ja Eesti suhtes veebis toimepandu ei kvalifitseeru käsiraamatu autorite arvates kummakski (lk 58). Seega peab olema

ettevaatlik, kui hakatakse rääkima 'kübersõjast' – vähemalt ei pruugi sündmus seda olla rahvusvahelise õiguse tehnilises mõttes. Käsiraamatu autorite arvates polegi seni ühtegi sellist küberrünnakut, mis üheselt kvalifitseeruks 'relvastatud rünnakuks' ÜRO Harta tähenduses, maailmas aset leidnud (lk 83-84). Üksnes Iraani SCADA süsteemide suhtes 2010.a füüsilist laastamistööd teinud ussviirus Stuxnet võib osade ekspertgrupi liikmete arvates kvalifitseeruda relvastatud rünnakuks ÜRO Harta mõttes (lk 58).

Missugune aga on nende küberoperatsioonide õiguslik kvalifikatsioon, mis jäävad allapoole ÜRO Harta relvastatud rünnaku lävendit, nagu näiteks Eestiga 2007.a juhtunu? See on siis teema, mille ekspertgrupp järgmisena ette võtab, ent eeldatavasti on tegu veelgi suurema pähkliga kui arutelu nende küberrünnakute üle, mis kvalifitseeruvad relvastatud rünnakuks.

Praegune käsiraamat annab ka selles osas ekspertgrupi mõtteviisi esimesi sissevaateid. Vaatamata sellele, et tegu pole relvastatud rünnakuga ÜRO Harta tähenduses, ei pruugi sellised operatsioonid ikkagi olla sugugi õiguspärased. Näiteks autorite sõnastatud viies reegel kõlab järgmiselt: riik ei tohi teadlikult lubada enda territooriumil või eksklusiivse valitsuse kontrolli all oleva küberinfrastruktuuri kasutamist tegevusteks, mis vaenulikult või õigusvastaselt puudutavad teisi riike (lk 26). Ekspertid lisavad, et antud reegel katab kõiki akte, mis on õigusvastased ja mil on kahjulik mõju teistele riikidele. Termin 'õigusvastaselt' valiti teadlikult; ekspertgrupp ei soovinud seda keeldu piirata relvastatud jõu kasutamisega või relvastatud rünnakuga (lk 27).

Asjasse puutub ka reegel nr 10: küberoperatsioon, mis kujutab endast jõuga ähvardamist või jõu kasutamist teise riigi territoriaalse terviklikkuse või poliitilise sõltumatuse vastu *või mis pole mõnel teisel moel kooskõlas ÜRO eesmärkidega*, on õigusvastane (lk 43). Näiteks võib küberoperatsioon ekspertgrupi arvates rikkuda ÜRO Harta interventsioone (lk 44). Seoses Edward Snowdeni paljastustega on huvitav täheldada, et „Tallinna käsiraamatus“ järeldatakse, et küberspionaaž, millel puudub sunnielement, ei riku iseenesest mittesekkumise põhimõtet. Ka lihtne sissetung teise riigi arvutisüsteemidesse ekspertide arvates ei riku mittevaheselemise põhimõtet - isegi kui on murtud tulemüür või katki hammustatud salasõnu (lk 45). Sund (keelatud interventsiooni elemendina) on valimiste mõjutamine, *online* uudiste manipuleerimine, ühe erakonna töö halvamine, ent

mitte iga poliitilise või majanduslik sekkumine ei riku ekspertide arvates mittevaheselemise põhimõtet (lk 45). Sellised järeldused peegeldavad tehnoloogiliselt arenenumate ja võimekamate riikide huve ja võib eeldada, et väljaspool läänemaailma võivad need pörgata üsna teravale vastuseisule. Selles mõttes ei õnnestu ka „Tallinna käsiraamatu“ autoritel põgeneda juba Külma sõja ajal levinud ÜRO Harta puudutavatest tõlgenduslikest erimeelsustest Lääne ja muu maailma autorite vahel – kus lääneriigid on suhtunud jõu kasutamisse ja interventsiooni mõnevõrra lubavamalt kui teised.^{xiii}

Lõpphinnang

„Tallinna käsiraamatu“ on pigem põhjust pidada normatiivseks avalöögiks küberoperatsioonide ja –rännakute juriidilisel kvalifitseerimisel; kaugeltki mitte selle teema lõppakordiks. On mõistetav, et see avalöök on tulnud USA ja temaga lähimates liitlassuhtes olevate riikide rahvusvahelise õiguse teadlastelt. On ju Saksa rahvusvahelise õiguse ajaloolane ja diplomaat Wilhelm Grewe (1911-2000) nimetanud ajastut, mis algas Esimese maailmasõja lõpuga ja mis ilmselt tänaseni kestab, USA ajastuks rahvusvahelises õiguses.^{xiv} USA-l kui kaasaja rahvusvahelise õiguse juhtival sõnastajal on olnud loomulik huvi ka küberkonfliktide valdkonnas kui tulevikuvõltskonnas enda tahe ja mõtteviis normatiivselt kehtestada.

Kübersõdade – nii ÜRO Harta kui ka laiemas, metafoorilises tähenduses – valdkond toob aga hästi välja selle, kuidas testitakse uuesti jõu kasutamise lubatavuse õiguse (*jus ad bellum*) ja klassikalise sõjaõiguse (*jus in bello*) piire. Nii ÜRO Harta vägivallakeeldu kui ka konfliktis käitumise piiranguid võib tabada edasine surve kõikvõimalike küberründajate poolt. Seejuures võib vahe relvastatud rünnaku ja selleks mittekvalifitseeruva tegevuse vahel hägustada. Milleks üldse alustada kübersõda, kui privilegeeritud küberluureandmete tuginedes on juba ette teada, mida vastane mõtleb, plaanib, igatseb? Ka Snowdeni paljastused USA programmi Prism osas viivad paratamatult mõttele, mida sõnastas juba Sun Tzu oma „Sõjakunstis“: sõda ise on tegelikult kõige viimane ja vähemeelistatud vahend oma tahte pealesurumiseks. Kui võit on võimalik võtta muul moel, siis tasub seda teha. Ilmselt see kehtib ka nn kübersõdade kohta.

„Tallinna käsiraamatus“ kübersõdadele kohaldatud rahvusvahelise õiguse reeglid on riikidele hoiatuseks ja manitsuseks, aga lõppastmes on mingitki lootust, et neid järgima hakatakse, üksnes siis, kui suurriigid ise vastavat positiivset eeskujut näitavad. Tänapäevaste riikide praktika seda paraku eriti veenvalt ei näita. Või on keegi võtnud vastutuse näiteks 2010.a Stuxneti ussviiruse eest? Keegi ei hakka hardunult järgima suurriikide manitsusi, kui nende teod räägivad teist keelt. Kui Grewest lähtuda, siis oleme täna ilmselt uue ajastu koidikul, kus tehakse suuri panuseid homse rahvusvahelisele õigusele – küberilmas, aga mitte ainult. Kaarte mängitakse ümber ja täna sõnastatud reeglid ei pruugi tingimata kehtida homme. Kui ajaloo tagasi minna, siis tänase küberkonfliktide ajastu algus on ehk võrreldav ajaga kui Ameerika oli alles avastatud ja Kariibi merre seilas erinevate (Euroopa) riikide sõjalaevu, piraate ja bukanjeere, kelle vahel vahetegemine alati sugugi kerge polnud. Ühe erinevusena 16. sajandist lehvib nende aluste seas, kes täna 'kübermeres' korda luua soovivad, ka sinimustvalge lipp.

ⁱ Michael Schmitt (general editor) *Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare. Prepared by the International Group of Experts at the Invitation of the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence*, Cambridge University Press, 2013.

ⁱⁱ <http://www.ccdcoe.org/249.html>.

ⁱⁱⁱ Ants Piip, Estonia and the League of Nations, in: *Transactions of the Grotius Society*, Vol VI, Problems of War and Peace, London, 1921, lk 35-44.

^{iv} Vt näiteks Elena Chernenko, Virtual'nyi front, *Kommersant Vlast'* 27.05.2013, <http://www.kommersant.ru/doc/2193838>, lk 14.

^v Vt näiteks Jaapani juhtiva rahvusvahelise õiguse teadlase kriitikat: Onuma Yasuaki, *A Transcivilizational Perspective on International Law*, Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, lk 74 jj.

^{vi} Onuma, lk 228 jj.

^{vii} Michael N. Schmitt, International Law in Cyberspace: The Koh Speech and Tallinn Manual Juxtaposed, 54 *Harvard Journal of International Law* 2012, lk 13-37 (tsitaat lk 15), http://www.harvardilj.org/wp-content/uploads/2012/12/HILJ-Online_54_Schmitt.pdf.

^{viii} Vt nende kohta Frits Kalshoven ja Liesbeth Zegveld, *Sõjapidamise piirangud. Sissejuhatus rahvusvahelisele humanitaarõigusesse*, Tallinn: Martensi Selts, 2007.

^{ix} Vt lähemalt Kerli Valk, *Martensi klausel rahvusvahelises õiguses – loomuõiguse ja positivismi kompromiss*, Magistritöö, Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2009, <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/9529/valkkerli.pdf;jsessionid=7A51F76E6E79406C452292CFD64B4B92?sequence=1>.

^x <https://www.ccdcoe.org/422.html>.

^{xi} Elena Chernenko, Virtual'nyi front, *Kommersant Vlast'* 27.05.2013, <http://www.kommersant.ru/doc/2193838>, lk 14.

^{xii} Sealsamas.

^{xiii} Interventsioonikeelust ja mõjutustegevusest vt edasi: Arnold Sinisalu, *Mõjutustegevuse piirid rahvusvahelises õiguses*, Doktoritöö, Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2012, http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/22744/sinisalu_arnold.pdf?sequence=1.

^{xiv} Wilhelm G. Grewe, *The Epochs of International Law*, translated from German by Michael Byers, Berlin: de Gruyter, 2000.